18. 5. 2023

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Ústavní soud k úskalím užívání Metodiky Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví

S účinností nového občanského zákoníku, jež nastala v lednu roku 2014, byla do úpravy náhrady nemajetkové újmy na zdraví zavedena nová koncepce odškodňování bolestí, ztížení společenského uplatnění a další nemajetkové újmy. Touto změnou se zákonodárce odklonil od v § 444 odst. 2 „starého“ občanského zákoníku[1] zakotvené koncepce odškodňování újmy na zdraví pomocí tzv. bodového ohodnocení, když napříště mají být tyto nároky povinnými škůdci odškodňovány toliko podle zásad slušnosti.[2]

V souladu se shora předestřenou hodnotovou změnou zrušil nový občanský zákoník tzv. bodovou vyhlášku,[3] provádějící § 444 odst. 2 zák. č. 40/1964 Sb., která pomocí přiřazení bodů k jednotlivým projevům způsobené újmy na zdraví určovala výši částky, jež má být poškozenému jako náhrada za vytrpěné bolesti a ztížení společenského uplatnění poskytnuta. V novém, filozoficky a hodnotově zcela odlišném systému odškodňování újmy na zdraví již pro takovou pomůcku nebylo místo, když od paušálního stanovování náhrady na základě mechanické aplikace rigidních výpočtů dle předem daných sazebníků a vzorců má být upuštěno a jediným zákonným kritériem pro určení výše kompenzace v konkrétním případě má být právě zásada slušnosti.[4]

Z obavy před roztříštěností soudní praxe v důsledku opuštění dosavadního systému však celkem záhy vznikla (spoluprací Společnosti medicínského práva, zástupců pojistitelů, některých soudců a dalších právnických a lékařských profesí)[5] nová „tabulková“ pomůcka – svou koncepcí *de facto* srovnatelná se zrušenou bodovou vyhláškou – nazvaná *Metodika k náhradě nemajetkové újmy na zdraví* (dále jen „Metodika“), která byla posléze uveřejněna ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu pod pořadovým číslem R 63/2014 civ.

Ačkoliv tvůrci Metodiky v její preambuli zdůrazňují, že tento materiál nemá, a za současného legislativního nastavení ani nemůže mít, závazný charakter, stejně jako potřebu individuálního posouzení každého konkrétního případu s ohledem na jeho specifika, praxe obecných soudů se navzdory jasnému záměru zákonodárce hodnotově vrátila k východiskům předchozí právní úpravy. Metodika tak v pojetí aktuální soudní praxe prakticky nahradila zrušenou bodovou vyhlášku. Nešvarem, který ruku v ruce kráčí s uvedeným přístupem obecných soudů pak je trend nepřípustného přenášení odpovědnosti za právní posouzení ze soudu na znalce. Ten v rámci své znalecké činnosti mechanicky vyplňuje tabulku „Přehled domén“,[6] do níž se znalcem zjištěné odborné závěry zapisují, tak aby mohl být proveden výpočet celkového stupně – procenta – postižení funkčních schopností. Ačkoliv uvedením procentní míry zdravotního postižení by měla práce znalce skončit, když tímto je skutková otázka věci vyčerpána, znalci pravidelně do svých posudků (k otázce soudu) zahrnují též závěr o konkrétní výši náhrady, která má být poškozenému soudem přiznána. Soudy přitom nezřídka zcela rezignují na jakékoliv vlastní zhodnocení znalcem vyhotovených podkladů při současné reflexi individuálních aspektů souzeného případu a poškozeným přiznávají odčinění nemajetkové újmy ve výši striktně odpovídající závěrům znaleckých posudků.

Právě tuto praxi spočívající v nekritickém přejímání výsledků znaleckých zkoumání, které nadto

mnohdy obsahují posouzení otázek, jež překračují meze odborného posouzení opakovaně kritizuje Ústavní soud, nejnověji též ve svém nálezu ze dne 8. března 2023, sp. zn. I. ÚS 1010/22.

Předmětem kritiky Ústavního soudu je především role, do které obecné soudy staví znalce ve snaze zjednodušit si nelehký úkol v podobě stanovení výše finanční náhrady za újmu, která ze své podstaty penězi ani ocenitelná není. Jak však připomíná Ústavní soud – odpovědnost za právní posouzení a spravedlivé rozhodnutí ve věci nese v souladu s principem dělby moci výlučně soudce a tuto nelze na nikoho jiného přenášet.

Jde-li o využívání znaleckého zkoumání, lze v praxi obecných soudů sledovat několik trendů, které ve svém důsledku nepřípustně zasahují do rozhodování soudů a jejich výlučné odpovědnosti za aplikaci práva. V první řadě soudy při zadávání znaleckých otázek nedostatečně rozlišují, kde končí otázka skutková a začíná otázka právní, v důsledku čehož znalecké závěry často překračují meze odborného posouzení a dávají soudci přímý návod jak rozhodnout. Nadto bývají v rozhodovací praxi soudů znalecké posudky přeceňovány a v rozporu se zásadou volného hodnocení důkazů jim bývá – v porovnání s ostatními důkazy – přikládána vyšší důkazní síla. V kontextu souzené věci pak je dle závěrů Ústavního soudu[7] v současné praxi obecných soudů možné vysledovat rovněž trend nadužívání znaleckých posudků v situacích, kdy řešená otázka postrádá charakter odbornosti – zjištění, jak je poškozený v každodenním životě omezen v oblasti pracovní, kulturní, společenské, sportovní či psychické není dle Ústavního soudu odborné a netřeba je dokazovat znalecky. Místo toho postačí využití dalších, méně časově a finančně náročných důkazních prostředků, typicky výslechů a listin.

Nadto platí, že ani Metodika není všespásná, když škála možných zdravotních následků je široká a některé z nich nelze v příslušných doménách zcela adekvátně vyjádřit, neboť v Metodice fakticky absentují.[8] Použije-li tedy obecný soud Metodiku jako výkladovou pomůcku, je nutné, aby měl při svých úvahách na mysli její nezávaznost, mezery i nedostatky a korigoval ji, jakož i znalecké závěry na základě Metodiky učiněné, tak, aby dospěl ke spravedlivému výsledku, jež bude odpovídat jedinému zákonnému kritériu, tedy zásadám slušnosti.

Soudní rozhodnutí, která se opírají o paušalizované skutkově-právní závěry znalců aplikující tabulkovou „výkladovou pomůcku“ přitom naplní zákonodárcem stanovený požadavek zásady slušnosti jen stěží, zejména bavíme-li se o tak specifické újmě na zdraví, jako je překážka lepší budoucnosti, která je již z podstaty věci kategorií výsostně individuální. Zatímco u vytrpěných bolestí lze do jisté míry vycházet z předpokladu, že tyto dopadají na všechny poškozené stejnou měrou a není tedy na místě usuzovat, že bolest omezující dva zcela odlišně žijící pacienty postižené stejným zraněním je zásadně rozdílná, míra vzniklé překážky lepší budoucnosti je přímo závislá na způsobu života, který konkrétní poškozený vedl před vznikem újmy na zdraví a jak jej (v důsledku poškození zdraví) již dále vést nemůže.

Existence překážky lepší budoucnosti, její míry a z toho vyplývající míry ztížení společenského uplatnění je tedy otázkou právní, jejíž vyřešení nelze (nikdy) přenášet na znalce, neboť toto je výlučnou odpovědností soudce. Stejně tak určení přiměřené výše náhrady je principálně výhradní odpovědností soudce a znalci by se měli této aktivity ve svých posudcích vyvarovat, respektive jsou-li závěry v tomto smyslu ve znaleckých posudcích obsaženy, neměly by je soudy vůbec brát na zřetel. Jinými slovy, znalec má odborně posoudit pouze to, kde a s jakou intenzitou došlo k porušení těla a duše. K vyřešení zbývajících otázek je příslušný soudce. Právě z toho důvodu znalci nepřísluší, aby sám stanovil částku náhrady za vzniklou újmu na zdraví – jeho úkolem je toliko vytvořit pro soud dostatečně podrobný, strukturovaný a pochopitelný skutkový základ, na jehož základě si soud sám zhodnotí, zda a v jaké míře nastala u poškozeného překážka lepší budoucnosti a následně podle předem daných kritérií (tedy podle zásady slušnosti) stanoví konkrétní výši náhrady. Je přitom

povinností soudce podrobit znalecké zkoumání svému kritickému hodnocení.

Ve světle všeho shora uvedeného apeluje Ústavní soud na obecné soudy, aby nepřeceňovaly závěry znalců, využívaly jejich služeb čistě k posouzení odborných skutkových otázek a vyvarovaly se mechanickému posuzování věci a odůvodňování svých rozhodnutí pouhým odkazem na výkladovou pomůcku v podobě Metodiky. Místo toho mají soudci na základě skutkového stavu zjištěného komplexně provedeným dokazováním vyložit a vysvětlit vlastní úvahy, kterými byli při určení přiměřené výše odčinění nemajetkové újmy poškozených vedeni. Pouze za dodržení shora uvedených náležitostí lze hovořit o spravedlivém rozhodnutí přijatém v duchu zákona a ústavně konformním způsobem.

JUDr. Tereza Händlová

BŘÍZA & TRUBAČ
ADVOKÁTNÍ KANCELÁŘ — ATTORNEYS AT LAW

Bříza & Trubač, s.r.o., advokátní kancelář

Palladium Praha
Na Poříčí 1079/3a
110 00 Praha 1

Tel.: +420 777 601 114
e-mail: info@brizatrubac.cz

---

[1] zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

[2] viz ustanovení § 2958 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších právních předpisů

[3] vyhláška Ministerstva zdravotnictví č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění, ve znění pozdějších předpisů

[4] K tomu srov. důvodovou zprávu k § 2958 o.z., dle které: „Odpovědnost za spravedlivé rozhodnutí v konkrétním případě nemůže ze soudce nikdo sejmout a snaha o nivelizaci soukromého života v jeho rozmanitostech nevyvolá nic jiného než rigor nesrovnávající se s povahou jednotlivých případů.“

[5] viz metodika Nejvyššího soudu, sp. zn. Cpjn 14/2014 ze dne 12. 3. 2014

[6] obsažená v Technické části D. Metodiky

[7] viz nález Ústavního soudu ze dne 8. března 2023, sp. zn. I. ÚS 1010/22, bod 39

[8] To byla ostatně situace stěžovatelky v souzené věci, která z důvodu chybného odstranění žlučovodu při lékařském zákroku non lege artis i po ustálení zdravotního stavu trpěla digestivními potížemi, poruchami střevní pasáže a depresivními atakami, které svou závažnosti tvořily permanentní omezení každodenního života stěžovatelky. Přes povahu uvedených obtíží dosahovala výsledná procentní míra poškození funkčních schopností zjištěná vyplněním příslušné tabulky Metodiky pouhých 5,96 % (kdy 100 % odpovídá nejhoršímu představitelnému poškození zdraví). Důvodem pro takový výsledek přitom dle vyjádření znalce byla právě skutečnost, že konkrétní zdravotní následky nebylo přes jejich závažnost a charakter možné v příslušných doménách zcela adekvátně vyjádřit, když v Metodice absentují.

© EPRAVO.CZ – Sbírka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- K ukončování služebního poměru po novele zákona o státní službě
- Aktuality z práva internetu: kybernetická bezpečnost a online řešení sporů
- Zelené standardy pro výstavbu a renovace: jaké povinnosti přinese nová evropská úprava?
- Byznys a paragrafy, díl 25.: Započtení
- Zrušení bytového spoluvlastnictví včetně limitů soudní ingerence
- 2. díl ze série Pravidla a odpovědnost při provozování zimních sportů: Povinnosti provozovatele při závodech a trénincích: zabezpečení tratí a oddělení veřejného a sportovního provozu
- Protokol o předání díla jako podmínka zaplacení jeho ceny a k možné změně soudní praxe
- Rozsáhlá novela rodinného práva účinná od 1.1.2026
- Judikatura: smluvní sjednání prekluzivní lhůty je obecně platné (FIDIC)
- Civilněprávní prostředky ochrany při koupi falzifikátu
- Novela zákona o pyrotechnice: likvidace profesionálů namísto zmírnění negativních vlivů